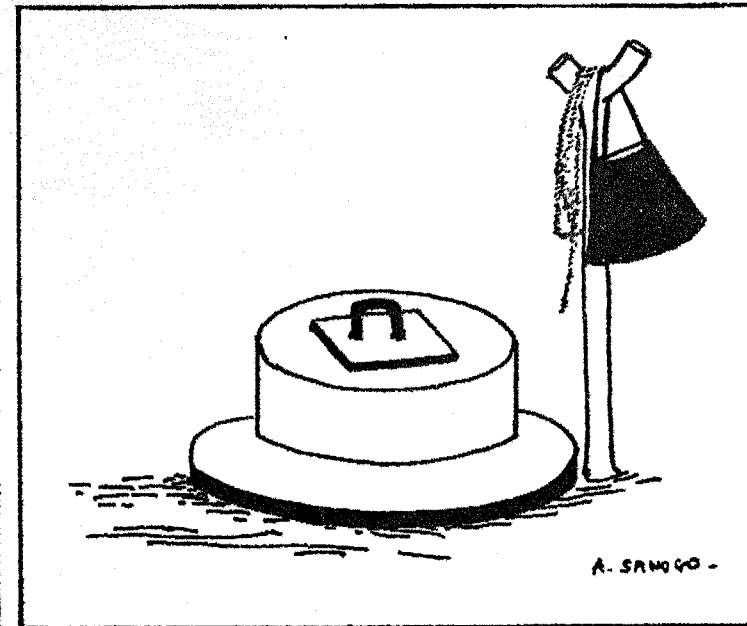

otiwale

Kolonji furakeli

Galadon

Imprimerie DNAFLA, 1995

Dantigeli

Otiwale ye gafedilan k'a haminankoba ye walasa ka donniya kuraw ni hakilina nafamaw lasela kalanden jolenw ma. A' bæ y'o baara in nafaw ye duguw kono bawo gafe nafamaw bæ lasela a' ma. Salon, gafe min lasela duguw kono, a ka ca ni gafe suguya kura tan ye. Ninan, balikukalan baarakelaw ni otiwale baarakelaw ni kalanden jolen damadow ye jagon laje Welesebugu walasa ka gafe kuraw dilan.

Gafe ninnu bæ nafa ka bon kalan yiriwali ni donniya kuraw jensenni na. N b'a jini a' fe, a' ka gafe ninnu kalan, k'u ladon kopuman walasa u k'a' nafa kosebe.

Denba Konare
Bamako, Mali
San 1995

Gafe sebenbagaw

Denba Konare, Seku Buware, Ibarahima Kante, Mariyamu Sanogo, Bubakari Kulubali, Fode Kumare, Lasina Jara, Dirisa Kulubali, Fode Magasuba, Fadebi Tarawele, Yuma Tarawele, Abibatu Dawu, Jenseba Kulubali, Zan Sako, Usumani Tarawele, Nanurugu Kulubali, Sitan Kante, Mariyamu Seku Tarawele, Kaja Fonba, Nana Kaja Kone, Talibi Sanogo, Isa Dagaba Dabo, Zan Samake, Duguna Tarawele, Fatumata Jakite, Aminata Togola, Mariyamu Sise, Mariyamu Jakite, Awa Diko, Musa Jigiba Kone, Namusa Kamara, Bubakari Keyita, Musa Samake, Mariyamu Jara.

Gafe filiw latilenbagaw

Seku Buware, Mamadu Kulibali.

Gafe jaw dilanbaga

Amadu Sanogo.

Kolonji furakeli

Ɔɛbila

Kolonji furakeli kun ye ka banakisew faga. Sanni i ka kolonji furake, fen damadow ka kan ka jatemine i n'a fo :

- Ji caman ka soro kolon kono.
- ka kolon kankun (kolonda) dilan ni siman walima kabakuruw ye, ka datugulan k'a la.
- ka kolon konobo walima k'a sen walasa ji ka caya.

1 . Kɔlɔnji furakeliminɛnw

- Kabakuru jɛlɛn
- Jurukisɛ
- Zawɛliji
- Jurufilɛn
- Wɛrɛwiti (teminwɛrɛwiti).

2 . Kɔlɔnji furakelicogo

N'i bɛ kɔlɔnji furakɛ, i bɛ kabakuru jɛlɛn don jurukisɛ la, k'o jigin kɔlɔn kɔnɔ. Ni jikuru wulila ji sanfɛ, o b'a jira ko kabakuru sera kɔlɔn dan na. Nka ni bɔgɔ tɛ kɔlɔn min kɔnɔ, o jikuru wuli man di. O la jurukisɛ bɛ kɔlɔsi. N'a magayara o kɔrɔ ye ko kabakuru sera kɔlɔn dan na.

N'o kɛra, i bɛ juru labɔ, k'a jiginnyɔrɔ suman mɛtɛrɛ la walima nonkɔn na.

kɔlɔnji hake mana don, zawɛliji hake min ka kan k'o furakɛ, o bɛ suman k'a kɛ jurufilɛn kɔnɔ, ka sɔrɔ k'o jigin kɔlɔn kɔnɔ, ka fura ni ji lamaga jɔgɔn na kɔsɛbɛ.

Jurufilɛn mana bɔ, ji tɔ min b'a kɔnɔ o bɛ yɛlɛma kɔlɔn kɔnɔ k'a datugu. Kɔlɔn datugulɛn ka kan ka waati 12 kɛ ka sɔrɔ o ji ma bɔ.

kɔlɔnji furakeliminɛnw

Jateminakatimu do file, min be se k'an bilasira kolonji furakεcogo puman na

Kolnɔnɔji haɔe		ji litiri haɔe	wεrεwiti nε haɔe
jurula	santimεtere		
kurukun 1	sant. 10	litiri 50	wεrε nε 1
kurukun 2	sant. 20	litiri 100	wεrε nε 2
kurukun 3	sant. 30	litiri 150	wεrε nε 3
kurukun 4	sant. 40	litiri 200	wεrε nε 4
kurukun 5	sant. 50	litiri 250	wεrε nε 5
kurukun 6	sant. 60	litiri 300	wεrε nε 6
kurukun 7	sant. 70	litiri 350	wεrε nε 7
kurukun 8	sant. 80	litiri 400	wεrε nε 8
kurukun 9	sant. 90	litiri 450	wεrε nε 9
kurukun 10	sant. 100	litiri 500	wεrε nε10

Kolɔsili : kurukun fila ni nɔgɔn cε ye santimεtere 10 ye.

- kolnɔnɔji santimεtere 10 o 10 be furake ni wεrεwiti nε kelen zaweliji ye.

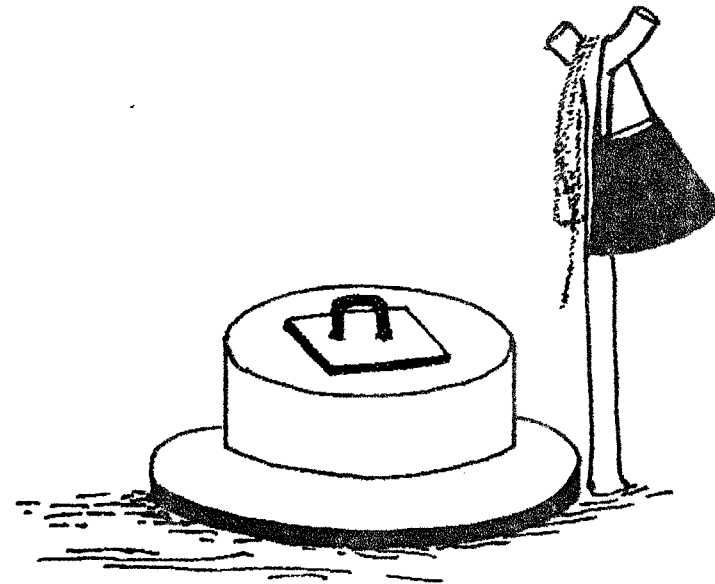
- Kolnɔnɔji ka kan ka furake dɔgɔkun o dɔgɔkun.

Nka furakeli be tali ke ji nɔgɔcogo la.

- Ni zaweliji kasa banna kolnɔnɔji la, i be se k'a furake.

Kankarimada

Ni mɔgo min y'i tugu ka kolnɔn furakelen kura ji bo ka sɔrɔ waati folen ma se ; o be se ka ke sababu ye ka kunfilanintun bila o tigi la.

kolnɔn ka kan ka datugu

Kunceli

Bana caman be soro ji fe, i n'a fo konoboli,
togotogonin, segelen, mara n'u pogonnaw.
Walasa an ka kiisi bana jugu ninnu tooro ma,
an k'an jija ka kolonw n'an ka jimintaw furake.

Galadon

Ɗebila

Galadon ye korolenko ye Mali kono. Folo-Folo
finiw tun be don gala la. Gala suguya tun man
ca : Dow tun ye finman ye, dow fana tun ye
galakene ye.

O galaw tun be bo galajiri la. Bi-bi in na gala
suguya cayara. Galadon kera nafasosira do
ye musow bolo. Galadon ne ka misen kojugu.
Gafe in dilanna walasa ka galadoncogo
damadow, a n'u galaji dilancogo
pereperelatige : bagakene, bagaduurulen ani
buzinin. Min ye gala kuleri tow ye, olu te soro
fo ka do pagami do la.

1. Galaji kuleri suguya kelen

An bena misali ta bagakene doncogo la.

Galadonminenw

U suguya ka ca :

- Mana beɓewari ;
- Fugan barama ;
- Mananpala ;
- Gan fila ;
- Luneti ;
- Nundatugulan ;

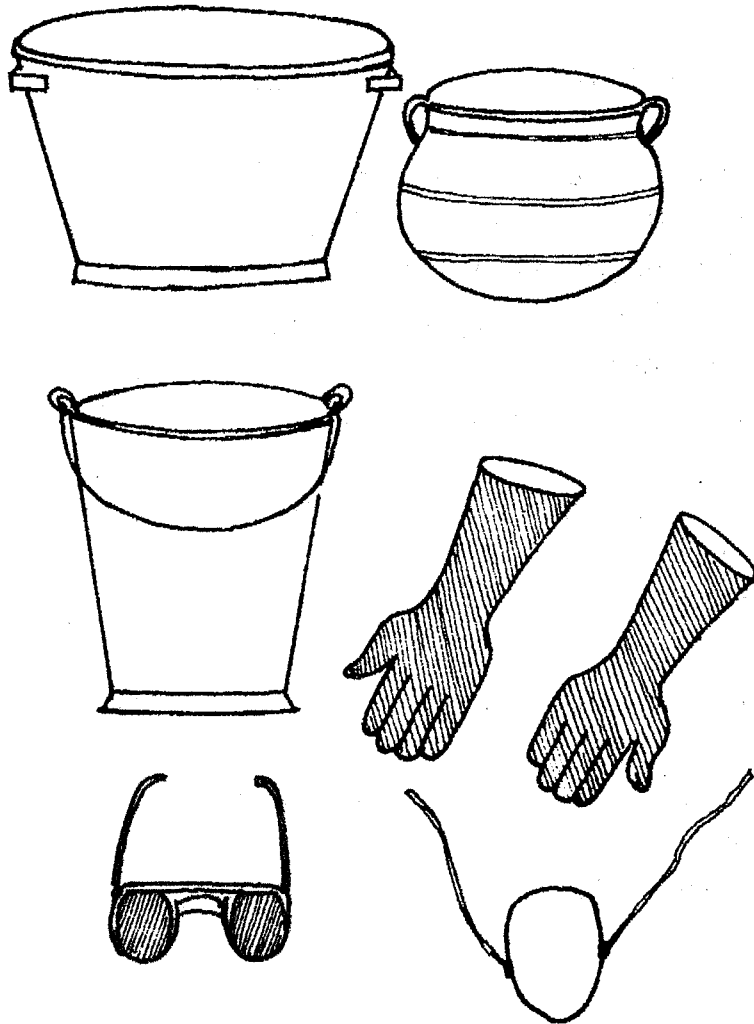
Bagakene galaji dilancogo

- Katanin kilo kelen be daji ji litiri kelen na.
 - bagamugu kudu ne saba be daji ji kalaman litiri kelen na (kudu mankannin de ko don)
- Kalɓili : Nin ye dulokiba kelen bagakene galaji hake de ye.
- Kataninji in be ke donnin donnin bagakene galaji in na, fo ka taa a kanga tuma min na ;
 - I be segemugunin forokonin kelen yuguyugu a la ka soro k'a lamaga ni furannan ye kosebe.

- Ni kangaji yelemana k'a ke bagakene ye tuma min, o koro ye ko katanin y'a labo.

Fini suli bagakene galaji la

- Fini donta be su ji suma na folo ;
- O kofe fini be bisi ka ji bo a la ;
- Fini be yuguyugu (seri seri) ;
- O kofe a be fara jigon kan ;
- I be ganw don i bolo la ka soro ka fini don galaji la donnin-donnin, nka i b'i bolo teliya a fe ;
- Fini be lamaga galaji la fo ka sanga duuru dafa,
- I b'a bo galaji la k'a sanango ji suma na sipe fila ;
- Fini be yuguyugu kosebe, ka soro k'a da tile koro ;
- Ni fini jara k'a ne k'a k'i sago ye, i b'a don gomi na ;
- O kofe i be taa n'a ye gosiliyoro la.

Galadon te ne minenw ko

2 . Baga duurulen

Galadominenw

- Nεgeβεηewari fila
- Nεgepalan fila
- Gan naani
- Luneti kelen
- Nundatugulan kelen
- Furannan kelen

Baga duurulen dilancogo

Bagamugu kudu mankannin ηe wooro (6)

- N'i b'a fe ka baga duurulen soro, i be bagamugu kudu mankannin ηe wooro (6) in ke palan ηe kelen ji la k'o yelema beηewari kono k'o sigi tasuma kan ;
- I b'a to f'a ka kalaya kosebe, nka i kana a to a ka wuli ;
- Ni galaji kalayara kosebe, i be kataninji doonin k'a la (o k'a soro kataninji dilannen b'i bolokoro.)
- I be segemuginin forokonin kelen k'a la. (segemuginin de b'a to galafini te bon).

- Ni kanga wulila galaji kunna ka ban, katanin te k'a la tugun, o b'a jira ko sege y'a labo.
- Fini donta be su ji suma na folo, k'a bisi, k'a yuguyugu ;
- I be galaji to tasuma kan k'o fini in su o la doonin doonin (k'i bolo teliya a fe).
- I be to k'a lamaga k'a bo jogon na galaji la fo sanga tan ka dafa, ni ganw kayara i bolow ma, do be to ka ji suma suuru ganw kono.
- I be fini bo galaji la, k'a sanango sipe fila fo saba ji suma na, k'a bisi, k'a don gomi na o yaronin bee, ka soro k'a da tile koro.
- O kafe i be taa n'a ye gosiliyoro la.

3 . Buzinin dilancogo

Buzinin dilanminenw

- Buzi yeelentasa
- Tabali kelen
- Jirininw (ja be minnu kan)
- Matilamusu
- Furunɛ ni finfin

Fini doncogo buzinin na

- Ni fini donta ye metere duuru walima metere woro ye ; i be buzi pake kelen ke tasa kono k'o sigi tasuma kan walasa k'o yeele.
- I be matilamusu da tabali kan ka fini donta fensen o kan, walima ka cencen da tabali kan ka fini koro do fensen o kan ka soro ka fini donta fensen o kan.
 - Ni buzi yeelela ka ban ; i be jirininw su o la ka soro k'olu da-da fini kan.
 - O kafe, fini be soro ka don kuleri la, nka fini buzima te don ji kalaman na abada.
 - Buzinin dongalaji be dilan i n'a fo bagakene galaji be dilancogo min.

- Galamugu kudu ꞑe naani (4) be ke ji suma palan ꞑe kelen na, ka furannan ke k'o lamaga, o kofe kataninji doonin ani segemugunin forokonin kelen be ke o galaji la, k'o lamaga.

- Fini be don galaji la doonin doonin fo gala k'a fan beɛ labo.

Kolosili : Buzi mana don fini na, a be soro ka su ji suma na, nka a te bisi.

- O kofe a be don galaji la, ka sanga duuru ke; k'a bo, k'a fensen suma na.

- Ni fini jara, n'i b'a fe ka buzi bo a la, i be ji wuli ka fini buzima su o la ka to k'a lamaga ni bere ye fo ka buzi beɛ bo a la.

- O kofe i b'a sanango ji suma na, k'a yuguyugu kosebe fo buzi k'a bila pewu.

- Fini be soro ka don gomi na k'a da tile la, n'a jara, ka taa n'a ye gosilyoro la.

4 . Gala kuleri suguyaw

Gala kuleri suguyaw te soro ten f'u k'a pagami ꞑogon na.

Nin kuleri ninnu sorocogo file :

- bileman coyi (uruzi borido) : o ye ekarilati faralen ye iribi kan.

- ꞑugujikene (nferi oliwu) : o ye oliwu faralen ye maron kan

- kafe: o ye maron faralen ye worojalan kan

- bagakale: o ye bula ni lankiriji faralen ye ꞑogon kan

- tirikuwasi : o ye bula faralen ye ꞑuguji kan

- lemurugerennin : o ye ꞑuguji faralen ye nere kan

- nere sanunama : o ye nɛɛmugu faralen ye woro jalan kan

- woloji : o ye nɛɛmugu faralen ye maron kan.

- tigadege : o ye nɛɛmugu, worojalan ni maron faralen ye ꞑogon kan.

Kunceli

Fini donkoɗuman gala la, o be hadamaden sawura sankorota.

Galalafini kera sangawuli ye, ceɓw ko bagakene, musow ko bagakene.

Galadon be fini koro yelɛma k'a ke kura ye.

Galadon ye mogo timinandi ka baara ye, o b'a jira ko hakilisigi baara don.

Gafe kɔnɔkow

Dantigeli.....	1
Gafe seɓenbagaw.....	2
Kolonji furakeli.....	3
Galadon.....	9
Kunceli.....	19

Nin gafe labenna balikukalan baarada la